

Justyna Mokras-Grabowska

Uniwersytet Łódzki

Instytut Geografii Miast i Turyzmu

Pracownia Rekreacji i Turystyki Kwalifikowanej

justyna.mokras_grabowska@op.pl

TURYSTYKA PIESZA GÓRSKA W TATRZAŃSKIM PARKU NARODOWYM

Abstrakt: Tatrzański Park Narodowy jest najczęściej odwiedzanym parkiem narodowym w Polsce. W okresie najwyższej frekwencji (okres letni) pojawiają się tu zarówno turyści świadomi i odpowiednio przygotowani do górskiej wędrowki, jak i „przypadkowi”, kierujący się głównie bezrefleksyjną potrzebą „zaliczenia” najbardziej popularnych miejsc w najwyższych górach Polski. Artykuł opisuje specyfikę turystów pieszych górskich w Tatrzańskim Parku Narodowym w sezonie letnim, ze szczególnym uwzględnieniem struktury motywacyjnej oraz kwalifikacji w zakresie turystyki aktywnej.

Słowa kluczowe: turystyka aktywna, turystyka kwalifikowana, turystyka piesza górską, Tatrzański Park Narodowy.

1. WPROWADZENIE

Turystyka górską w szerokim rozumieniu obejmuje różne rodzaje i formy aktywności wykorzystujące naturalne walory środowiska górskiego. Są to m.in.: wędrowki piesze, narciarstwo, turystyka rowerowa, konna czy turystyka speleologiczna (KUREK, red. 2007, s. 317). Najbardziej popularną formą turystyki górskiej są jednak wędrowki piesze.

Chodzenie po górach oraz próby usystematyzowania motywów uprawiania tego rodzaju aktywności są przedmiotem rozważań już od początku XX w. (CZYŻ 2010, s. 242). Najczęściej znaczenie dla wędrowki wysokogórskiej oraz taternictwa mają trzy grupy motywów: poznawcze, estetyczne i sportowe. Cechą tej aktywności jest z kolei od zawsze bezinteresowność, a także dążenie do „odkrywania czegoś nowego”, chęć zmierzenia się z trudami i niebezpieczeństwami, a nawet potrzeba „zwycięstwa” nad nimi. Uprawianie turystyki pieszej górskiej wiązało się także od zawsze z motywami estetycznymi, takimi jak piękno i harmonia „górskiego świata”. Góry posiadają pewną otoczkę metafizyczną, a nawet mistyczną, która uruchamia jednak różne zachowania – jednych przyciąga i zachwyca, innych napawa niepewnością, a nawet strachem.

Dokonując analizy ruchu turystycznego na terenie intensywnie odwiedzanym przez turystów, jakim jest Tatrzański Park Narodowy, można doszukać się bardzo różnorodnych postaw. Wśród odwiedzających go są „systematyczni taternicy” i „romantyczni włóczędzy” – „ludzie gór”, którzy z wędrowania czerpią wartość swojego życia, dla których środowisko górskie jest metaforą, przeżyciem, a nawet uniesieniem religijnym (KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 1997, s. 44). Są jednak i turyści „przypadkowi”, z reguły nieprzygotowani zarówno pod względem sprzętu turystycznego, jak i świadomości, którzy traktują góry jako pole do podniesienia swojego statusu społecznego i prestiżu, poprzez „zaliczanie” kolejnych sztandarowych miejsc. Wielu turystów wybiera wyjazd w Tatry „automatycznie”, kierując się nie tyle potrzebą kontaktu z górami, co bogatą infrastrukturą samego Zakopanego oraz panującą modą. Tatry są w tym przypadku traktowane jako tło oraz sceneria dla szerokiego wachlarza rozrywek (FRYDRYCZAK 2007, s. 105). Taki turysta wybiera się w podróż po „ładne widoki”, znane mu już z przekazów medialnych o uproszczonej z reguły formie.

Artykuł prezentuje charakterystykę turystyki pieszej górskiej w wybranych rejonach Tatrzańskiego

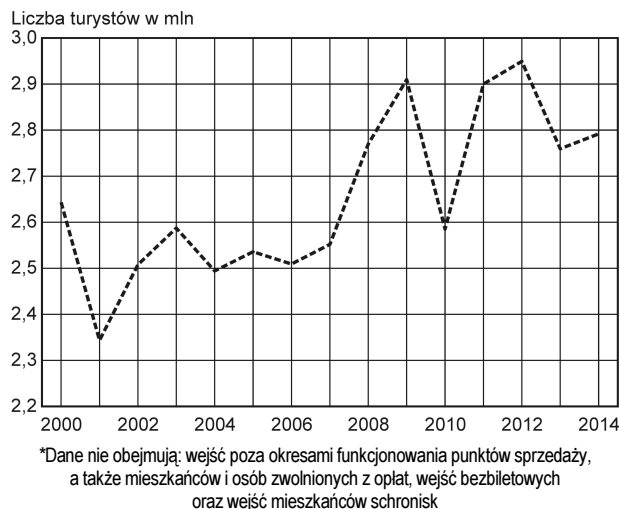
Parku Narodowego. Szczegółowo przyjrano się motywacjom turystów, a także ich umiejętnościom z zakresu turystyki aktywnej. Przedstawiona analiza jest próbą określenia specyfiki turystyki pieszej górskiej na obszarze silnej koncentracji ruchu turystycznego.

2. WIELKOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO W TATRZAŃSKIM PARKU NARODOWYM

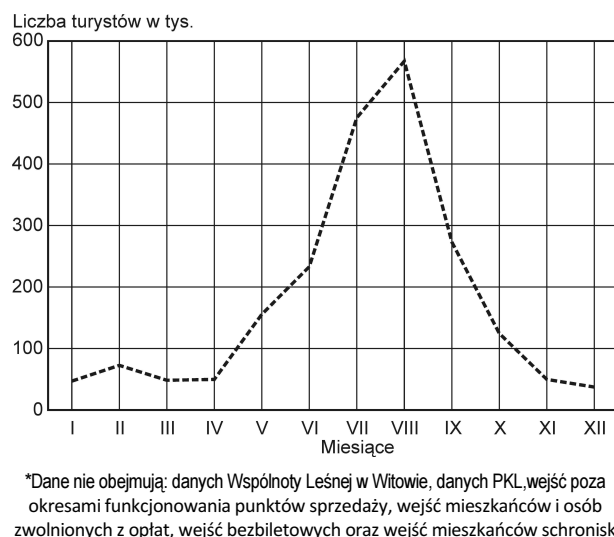
Frekwencja zwiedzających parki narodowe w Polsce jest zróżnicowana i waha się od około 10 000 osób do ponad 2,5 mln (PARTYKA 2010, s. 13). Tatrzański Park Narodowy jest obszarem o najwyższej frekwencji, kolejne to: Karkonoski oraz Woliński. Jest to ponadto obszar, gdzie ruch turystyczny mimo wyraźnej kulminacji w okresie letnim, ma charakter całoroczny.

Tatrzański Park Narodowy należy w skali Europy do parków o niewielkiej powierzchni, a jednocześnie do najbardziej „obciążonych” ruchem turystycznym (POCIĄSK KARTECZKA, BAŚCIK, CZUBERANT 2007, s. 272). Urozmaicone środowisko przyrodnicze, łatwa dostępność i zadowalająca infrastruktura turystyczna sprawiają, że należy on do najczęściej odwiedzanych parków narodowych w Polsce. Ponadto, ruch turystyczny w polskich Tatrach odznacza się silną koncentracją czasową (lipiec, sierpień) i przestrzenną (Palenica Białczańska, Dolina Kościeliska), a także charakteryzuje się znacznym przekroczeniem chłonności i pojemności turystycznej oraz przepustowości szlaków. Jak wynika z danych statystycznych TPN, na przestrzeni lat 2000–2014 ruch ten ulegał wahaniom, osiągając najwyższe wartości w roku 2012 (2 947 949 turystów) (rys. 1). W roku 2014 park odwiedziło 2 791 837 turystów.

Analizując frekwencję TPN w 2014 r. można zauważyć, iż odznacza się ona bardzo wyraźną sezonowością – najwięcej odwiedzin przypada na miesiące letnie, zwłaszcza na sierpień – 567 929 turystów (rys. 2). W roku 2015 odnotowano wzrost sprzedaży biletów – w sierpniu obszar odwiedziło 793 060 turystów. Taki rozkład ruchu turystycznego wiąże się z pewnością z faktem, iż w okresie letnim teren Parku jest najbardziej dostępny, a czas urlopowo-wakacyjny sprzyja zarówno odwiedzinom turystów indywidualnych, jak i grup zorganizowanych. W półroczu zimowym podwyższonym ruchem turystycznym wyróżnia się luty, związany przede wszystkim z organizacją turystyki grupowej w okresie ferii zimowych. Warto jednak podkreślić, że ze względu na bogatą ofertę infrastruktury narciarskiej u podnóża Tatr, wielu turystów nie wkracza wówczas na obszar parku.

Rys. 1. Wielkość ruchu turystycznego w Tatrzańskim Parku Narodowym w latach 2000–2014
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych TPN

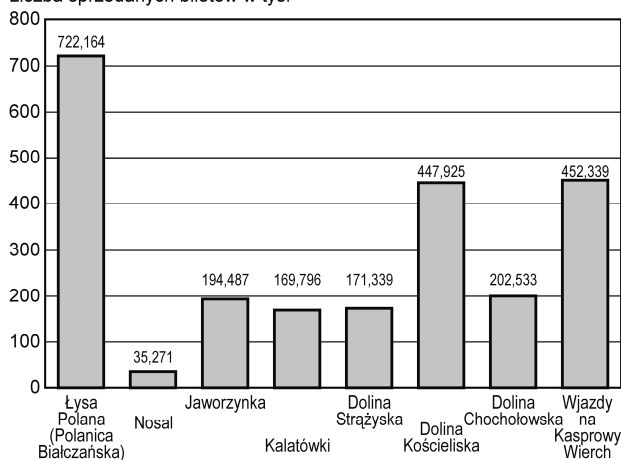

Rys. 2. Wielkość ruchu turystycznego w Tatrzańskim Parku Narodowym w 2014 r. według miesięcy
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych TPN

Ciekawych spostrzeżeń dostarcza także analiza wejść na teren Tatrzańskiego Parku Narodowego w wybranych punktach biletowych (rys. 3). Zauważalna jest tu znaczna dominacja punktu w Łysej Polanie (Palenica Białczańska), gdzie w 2014 r. na podstawie sprzedanych biletów odnotowano 722 164 wejść. Zjawisko to ma przede wszystkim związek z masowym ruchem turystycznym na szlaku Palenica Białczańska – Morskie Oko, gdzie liczba dziennych odwiedzin podczas wakacyjnych weekendów wynosi blisko 10 000. Drugim najliczniej odwiedzanym miejscem jest Dolina Kościeliska (447 925 sprzedanych biletów). Oba miejsca są uznawane za tzw. żelazne punkty Par-

ku, przez które przebiegają najpopularniejsze szlaki turystyczne (CIAPAŁA, ZIELONKA, KMIECIK-WRÓBEL 2010, s. 72)¹.

Liczba sprzedanych biletów w tys.

Rys. 3. Liczba sprzedanych biletów wstępu na teren Tatrzańskiego Parku Narodowego w 2014 r. według wybranych punktów biletowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych TPN

Jak podaje J. POCIASK KARTECZKA, M. BAŚCIK, S. CZUBERNAT (2007, s. 275), do najważniejszych warunków tak dużej koncentracji ruchu turystycznego w tych miejscach należą nie tylko unikatowe walory przyrodnicze, ale także łatwa dostępność, moda oraz bardzo niski stopień trudności w poruszaniu się na szlakach (m.in. droga asfaltowa do Morskiego Oka).

3. METODYKA BADAŃ

Badania ruchu turystycznego na obszarze Tatrzańskiego Parku Narodowego przeprowadzono w miesiącach letnich 2015 r. (lipiec, sierpień)² w rejonie pięciu schronisk górskich: Schroniska PTTK „Murowaniec” na Hali Gąsienicowej, Schroniska PTTK na Hali Kondratowej, Schroniska PTTK w Roztoce, Schroniska Górskiego PTTK na Polanie Chochołowskiej oraz Schroniska Górskiego PTTK w Dolinie Pięciu Stawów Polskich.

Metodą badawczą był sondaż ankietowy, mający na celu pogłębioną analizę zachowań turystów pieszych górskich odwiedzających wybrane rejony polskiej części Tatr Wysokich i Zachodnich. Zastosowaną techniką badawczą był indywidualny wywiad kwestionariuszowy przeprowadzony *in situ*. Miejscem przeprowadzania ankiet były punkty usytuowane w pobliżu schronisk górskich. W badaniu w sumie wzięło udział 540 osób – przeprowadzono po 120 wywiadów w rejonie każdego schroniska, z wyjątkiem Schroniska PTTK w Roztoce, które posiada odmienną

specyfikę – nie jest położone w punkcie węzłowym szlaków turystycznych i tym samym nie stanowi bezpośredniej bazy wypadowej na górskie szlaki (w schronisku tym przeprowadzono 60 wywiadów kwestionariuszowych). Metodą doboru próby był dobór systematyczny, polegający na doborze jednostek według systemu liczbowego – co dziesiątego turysty.

4. STRUKTURA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA RESPONDENTÓW ORAZ ORGANIZACJA WYJAZDU

Analizując strukturę społeczno-demograficzną respondentów udział w badaniu osób obu płci był dosyć wyrównany, jedynie w schronisku „Murowaniec” przeważali mężczyźni (55%). Z kolei w schronisku na Hali Kondratowej zauważono znaczną przewagę kobiet (65,8%). W przypadku struktury wiekowej wyraźna jest dominacja turystów w dwóch kohortach: 26–35 lat oraz 36–45 lat. Najmniejszy był udział osób w wieku poniżej 16 lat oraz starszych (powyżej 55 lat) – w tym najniższy w schronisku w Dolinie Pięciu Stawów Polskich (1,6%). Zjawisko to może mieć związek z faktem, iż miejsce to jest najtrudniej dostępne ze wszystkich badanych obiektów (najwyżej położone schronisko w polskich Tatrach). W przypadku badania wykształcenia zauważalna jest znaczna dominacja osób z wykształceniem wyższym.

Analiza miejsca zamieszkania respondentów wykazała, że najliczniejszą grupę w trzech badanych rejonach stanowili mieszkańcy województwa mazowieckiego (Polana Chochołowska 20,8%, Hala Kondratowa 25%, Dolina Pięciu Stawów Polskich 19,1%). Ankietowani turyści w rejonie schroniska w Roztoce i schroniska „Murowaniec” pochodzili głównie z województwa małopolskiego (odpowiednio: 25,3%, 24,1%). Ponadto dość licznie we wszystkich schroniskach reprezentowane były województwa: łódzkie, lubelskie, wielkopolskie, pomorskie, świętokrzyskie i śląskie. Respondenci najczęściej byli mieszkańcami dużych miast. Turyści zagraniczni stanowili niewielki odsetek badanych, z czego w rejonie schroniska na Polanie Chochołowskiej w ogóle nie występowali w próbie badawczej. Na Hali Kondratowej były to osoby pochodzące z Anglii i Szwecji (5,8%), w schronisku „Murowaniec” z Holandii i Szkocji (9,1%), w Dolinie Pięciu Stawów Polskich z Francji, Irlandii i Niemiec (2,5%) oraz w Roztoce z Anglii (1,6%).

Długość pobytu ankietowanych turystów to z reguły czas od czterech do siedmiu dni (Hala Kondratowa – 67,5%, Polana Chochołowska 60,8%, Dolina Pięciu Stawów Polski – 54,1%). Na pobyt krótszy (do trzech dni) decydowali się najczęściej turyści przebywający w rejonie schronisk stanowiących bazę tury-

styki wysokogórskiej: „Murowaniec” (57,5%), Roztocka (41,6%) oraz Dolina Pięciu Stawów Polskich (30,8%). Pobyty dłuższe niż dwa tygodnie były rzadkością, w tym najczęściej wskazywano na nie w rejonie schroniska w Roztoce.

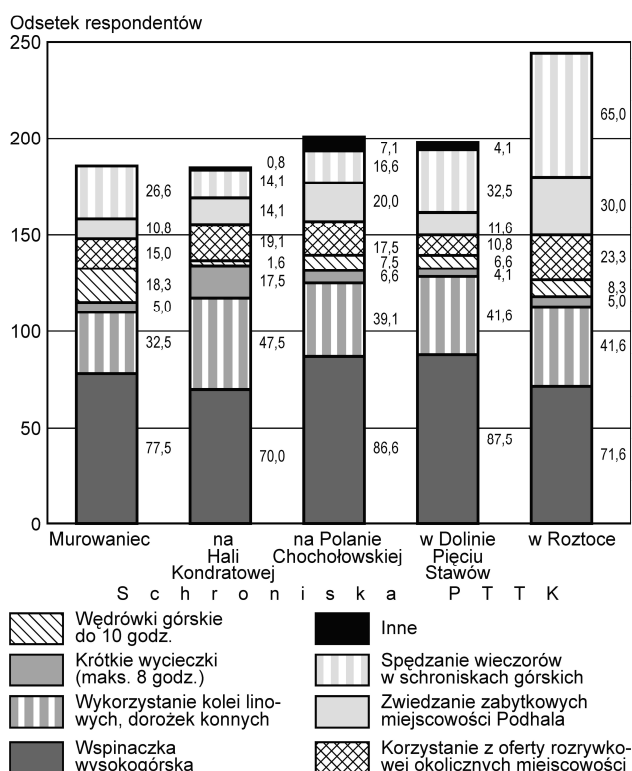
Najbardziej popularną formą zakwaterowania podczas pobytu w Tatrach był pensjonat lub kwatera prywatna (w tym w rejonie schroniska na Polanie Chochołowskiej aż 79,1%). Dosyć często ankietowani wymieniali jednak kilka możliwości, w tym warto podkreślić, że popularnym rodzajem bazy noclegowej było także schronisko górskie. Najwięcej tego typu odpowiedzi pojawiło się w rejonie schroniska w Roztoce (75%), co miało m.in. związek z faktem, że schronisko to zajęło 1. miejsce w IV Rankingu Schronisk Górskich Magazynu Turystyki Górskiej n.p.m. (*Jak liczyliśmy...* 2015, s. 22). Wiele osób przybywało więc do schroniska w celu sprawdzenia jego oferty gastronomicznej czy warunków bytowych po wykonanych ostatnio pracach remontowych. Z kolei nocleg „pod gołym niebem” był wymieniany najczęściej w rejonie schroniska „Murowaniec” (3,3%) i w Dolinie Pięciu Stawów Polskich (5%), co ma związek z usytuowaniem obu schronisk w rejonie wspinaczkowym Orlej Perci, gdzie wielu turystów uprawiających wspinaczkę wysokogórską nocuje „pod gołym niebem” ze względu na brak miejsc noclegowych w samym schronisku.

5. FORMY SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO PODCZAS POBYTU W TATRACH

Dokonując analizy sposobu spędzania czasu wolnego podczas pobytu w Tatrach respondenci jako dominującą formę wskazywali wędrowki górskie do 10 godzin (rys. 4). Najmniej tego typu odpowiedzi pojawiło się w rejonie Hali Kondratowej, co wiąże się z faktem, że schronisko to jest łatwo dostępne z Zakopanego, często samo w sobie stanowi cel wycieczki, ewentualnie jest punktem odpoczynku w drodze na pozornie łatwo dostępny szlak na Giewont. Potwierdza to fakt, że ankietowani z tego rejonu badań często (47,5%) wskazywali również na wycieczki krótsze, maksymalnie 8-godzinne, a także – najrzadziej spośród wszystkich badanych rejonów – uprawiali wspinaczkę wysokogórską (1,6%). Tu też największy odsetek respondentów (17,5%) przyznawał się do wykorzystywania podczas swoich wędrowek górskich kolei linowych i dorożek konnych.

Najwięcej osób uprawiających wspinaczkę wysokogórską pojawiło się z kolei w rejonie schroniska „Murowaniec” (18,3%), co podkreśla specyfikę miejsca jako bazy wypadowej na szlaki wysokogórskie

Orlej Perci. Rejon był także jednym z trzech (po schroniskach w Roztoce – 65% i Dolinie Pięciu Stawów Polskich – 32,5%), w których najczęściej wskazywano na spędzanie wieczorów w schroniskach górskich (26,6%). Wskazane tendencje podkreślają również odpowiedzi ankietowanych dotyczące korzystania z oferty rozrywkowej okolicznych miejscowości oraz zwiedzania zabytków Podhala. Najmniej zainteresowanych tego typu formami aktywności wolnoczasowych pojawiło się w rejonie schroniska „Murowaniec” oraz w Dolinie Pięciu Stawów Polskich, co podkreśla ich większą specjalizację w zakresie turystyki pieszej górskiej (w tym wspinaczki) i tym samym mniejsze nastawienie na zwiedzanie zabytków Podhala.

Rys. 4. Formy spędzania czasu wolnego respondentów według obszarów badań

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych

Wśród innych form aktywności (których najwięcej pojawiło się w rejonie schroniska na Polanie Chochołowskiej – 7,5%) wymieniano m.in.: udział w nabożeństwach kościelnych, czas spędzany z dziećmi czy wycieczki rowerowe. Uczestnictwo w nabożeństwach ma związek z pojawiającymi się tu dość licznie osobami odwiedzającymi Szlak Papieski (Dolina Jarząbca, miejsca związane z wizytą papieża Jana Pawła II w 1983 r.). Są to zarówno turyści indywidualni (w tym zakonnicy), jak i grupy oazowe.

Ankietowanych poproszono także o zaznaczenie, które rejonu Tatr odwiedzili bądź zamierzają odwie-

dzić podczas aktualnego pobytu w Tatrach. W pytaniu zasugerowano miejsca, spośród których część można uznać za „obowiązkowe”, żelazne punkty pobytu w Tatrach, a część za mniej popularne, o utrudnionym dostępie (Orla Perć, Kasprowy Wierch, Rysy, Wołowiec, Starorobociański Wierch, Dolina Kościeliska). Miejscami najliczniej odwiedzanymi okazały się Dolina Kościeliska oraz Kasprowy Wierch. W obu przypadkach najwięcej wskazań pojawiło się w rejonie schronisk na Hali Kondratowej i na Polanie Chochołowskiej, co ponownie sugeruje odwiedzanie tych miejsc przez turystów „mniej wyspecjalizowanych”, o bardziej „łagodnym” nastawieniu do górskiej wędrówki. Orla Perć była najliczniej odwiedzana przez ankietowanych z rejonu schroniska „Murowaniec” i Doliny Pięciu Stawów Polskich (odpowiednio: 56,6% i 43,3%), co ma związek z ich usytuowaniem (baza wypadowa na szlaki wysokogórskie Orlej Perci). Z kolei najrzadziej obszar ten był wymieniany przez respondentów z rejonu Hali Kondratowej (20,8%) i Polany Chochołowskiej (19,1%). Rysy były głównie domeną odwiedzających schronisko w Roztoce (35%), co wiąże się z usytuowaniem obiektu, a także z jego popularnością wśród bardziej wyspecjalizowanych turystów. W przypadku Tatr Zachodnich najczęściej rejon ten jest odwiedzany przez turystów poddanych badaniom w rejonie schroniska na Polanie Chochołowskiej (Wołowiec – 56,6%, Starorobociański Wierch – 21,6%). Obszar ten jest z kolei znacznie mniej popularny lub wręcz pomijany w wędrówkach osób odwiedzających pozostałe cztery rejon, gdzie często był określany jako nieznan.

6. STRUKTURA MOTYWACYJNA I OCENA KWALIFIKACJI RESPONDENTÓW

Jednym z celów badań było określenie struktury motywacyjnej turystów pieszych górskich odwiedzających wybrane rejon Tatr. Respondenci zostali poproszeni o ocenę w skali od 0 do 5 znaczenia poszczególnych dyspozycji motywacyjnych wymienionych w kwestionariuszu. Dyspozycje motywacyjne zostały wybrane na podstawie klasyfikacji motywacji aktywności rekreacyjnej R. Winiarskiego, w której autor wyróżnił siedem głównych potrzeb i związanych z nimi motywów aktywności (WINIARSKI 1988, s. 53). Z poszczególnych dyspozycji motywacyjnych zostały obliczone wartości średnie (średnia arytmetyczna), co pozwoliło określić ich przeciętne znaczenie dla respondentów w każdym z badanych rejonów.

Jak wynika z tab. 1 największe znaczenie dla ankietowanych we wszystkich punktach badawczych miała dyspozycja katartyczno-motywacyjna, w tym eskapizm³ (średnia ocena oscylowała w każdym przy-

padku ok. 4,5). Wskazywano w tym przypadku na relaks i poczucie odprężenia oraz na realizację potrzeb emocjonalnych pod wpływem górskiej wędrówki. Podczas wycieczek górskich, zwłaszcza odbywanych w gronie bliskich osób, istnieją bowiem szczególnie korzystne warunki do powstania tzw. syntonii – „radosnego zmęczenia” (FENCZYN 2000, s. 4). Równie wysoko, choć nieco niżej, w obrębie tej dyspozycji oceniono zatem także poczucie wolności i niezależności. U źródeł motywacji katartycznej leżą potrzeby związane z brakiem wypoczynku i tym samym chęcią psychologicznej ucieczki od problemów dnia codziennego.

Na kolejnym miejscu w przypadku wszystkich badanych rejonów uplasowała się dyspozycja zdrowotno-motywacyjna, a następnie: kognitywno- i aktywnościowo-motywacyjna. Pozostałe motywacje ankietowani ocenili znacznie niżej. Interesujące wydają się spostrzeżenia dotyczące ryzyka i wyzwania, które w literaturze przedmiotu są z reguły uważane za główne cechy turystyki aktywnej, w tym kwalifikowanej, przygodowej i ekstremalnej (WEBER 2001, s. 360–361, POMFRET 2006, s. 115). Motywacja ta została oceniona raczej nisko, w tym najwyżej przez ankietowanych z rejonu dwóch schronisk: „Murowańca” i schroniska w Dolinie Pięciu Stawów Polskich (średnia ocena w każdym przypadku wynosi 3,1), co może mieć związek z uprawianiem wspinaczki wysokogórskiej.

W ramach szeroko pojętej dyspozycji ambicjonalno-motywacyjnej największe znaczenie dla respondentów ma dążenie do wyznaczonego celu, natomiast najmniejsze – potrzeba zdobycia górskich odznak turystycznych (najniższa średnia ocena – schronisko w Roztoce – 0,2). Respondenci nie przywiązują wagi do tej motywacji, często uznają zbieranie odznak turystycznych za „przeżytek z dawnych lat”, kojarzony z reguły z turystyką organizowaną przez PTTK. Nisko oceniono także wyczyn turystyczny, łączony z rywalizacją i współzawodnictwem, który często pojawia się w literaturze przedmiotu jako istotna cecha turystyki kwalifikowanej (ŁOBOŻEWICZ 1983, s. 8).

W przypadku osób uprawiających wspinaczkę wysokogórską (8,5% respondentów), z których znaczna część (47,8%) znalazła się wśród ankietowanych w rejonie schroniska „Murowaniec”, struktura motywacyjna wydaje się być bardzo podobna. Wyżej oceniono jednak dyspozycję aktywnościowo-motywacyjną (średnia ocena – 4,4) – plasuje się ona na drugim miejscu po motywacji katartycznej. Z kolei dążenie do wyznaczonego celu zostało ocenione dużo niżej niż przez pozostałych ankietowanych (średnia ocena – 2,3). Jak się okazało, również ryzyko i wyzwanie mają zaledwie średnie znaczenie dla osób uprawiających wspinaczkę wysokogórską (3,5). Jeszcze niżej została oceniona rywalizacja, współzawodnictwo i wyczyn turystyczny (1,9). Istotne jest, że osoby uprawiające wspinaczkę

Tab. 1. Struktura motywacyjna aktywności turystycznej respondentów

Dyspozycja motywacyjna	Schronisko				
	„Murowaniec”	na Hali Kondratowej	na Polanie Chochołowskiej	w Dolinie Pięciu Stawów Polskich	w Roztoce
	średnia wartość				
Aktywnościowo-motywacyjna					
– zaspokojenie potrzeby ruchu, wyładowanie energii, odpoczynek	4,07	3,6	3,8	3,9	3,8
Katartyczno-motywacyjna					
– ucieczka od codzienności (eskapizm)	4,06	4,4	4,5	4,5	4,5
– poczucie wolności, niezależności	4,2	4,1	4,1	4,1	4,3
Zrowotno-motywacyjna					
– poprawa zdrowia, sprawności fizycznej, samopoczucia	4,2	4,1	4,1	4,03	3,8
Społeczno-motywacyjna					
– możliwość nawiązania kontaktów towarzyskich	2,4	2,6	2,07	2,3	1,8
Emocjonalno-motywacyjna					
– silne wrażenia, emocje (ryzyko, wyzwanie)	3,1	2,9	2,6	3,1	2,9
– sprawdzenie własnych umiejętności, walka z własnymi słabościami	3,6	3,4	3,4	3,8	3,5
Ambicjonalno-motywacyjna					
– rywalizacja, współzawodnictwo, wyczyn turystyczny	1,7	1,6	1,5	1,8	1,4
– docenienie w towarzystwie, chęć „bycia na czasie”, chęć wyróżnienia się	1,1	1,1	0,9	1,01	0,7
– dążenie do wyznaczonego celu	3,8	3,7	3,7	3,8	3,6
– potrzeba zdobycia górskich odznak turystycznych	0,8	0,8	1,2	0,5	0,2
Kognitywno-motywacyjna					
– poznanie regionu, zdobycie nowej wiedzy	3,6	3,4	3,5	3,5	3,4
– kontakt ze środowiskiem przyrodniczym i kulturowym regionu	3,7	3,9	3,9	3,7	3,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

wysokogórską podkreślały autoteliczny charakter swojej działalności, przyznając tym samym, że kwestie związane z rywalizacją czy też z prestiżem nie mają dla nich znaczenia.

W ocenie kwalifikacji poproszono respondentów o określenie w skali od 0 do 5 swoich umiejętności w turystyce pieszej górskiej. Poszczególne kwalifikacje zostały wybrane jako te, charakteryzujące turystykę kwalifikowaną i najczęściej wymieniane w literaturze przedmiotu (ŁOBOŻEWICZ 1983, MERSKI 2002). Podobnie jak w przypadku motywacji, obliczone zostały wartości średnie (średnia arytmetyczna), co pozwoliło

określić ich znaczenie dla respondentów w każdym z badanych rejonów. Z tab. 2 wynika, że wszystkie kwalifikacje średnio zostały ocenione dość wysoko, co może mieć związek z wysoką oceną swoich umiejętności oraz pewnego rodzaju brawurowym podejściem do turystyki górskiej. Najwyżej w poszczególnych rejonach oceniono znajomość zachowania się na szlaku i w obiektach turystycznych (w tym najwyżej w schronisku w Roztoce – 4,6), równie wysoko znajomość zasad bezpieczeństwa (w tym najwyżej w schroniskach „Murowaniec” i w Roztoce – średnia ocena – 4,5).

Tab. 2. Kwalifikacje respondentów w zakresie turystyki pieszej górskiej

Kwalifikacje	Schronisko				
	„Murowaniec”	na Hali Kondratowej	na Polanie Chochołowskiej	w Dolinie Pięciu Stawów Polskich	w Roztoce
	średnia wartość				
Znajomość doboru i obsługi sprzętu turystycznego oraz odzieży turystycznej	3,8	3,5	3,4	3,7	3,7
Korzystanie z nabytych przed wyjazdem map i przewodników	3,9	3,9	4,2	4,2	4,2
Samodzielne poszukiwanie informacji o regionie	3,9	3,7	3,7	3,9	4,3
Samodzielne opracowanie tras wycieczek, orientacja w terenie	3,8	3,5	3,8	3,7	4,2
Sprawdzanie warunków atmosferycznych i sytuacji na szlakach turystycznych przed wyjściem	4,2	4,3	4,3	4,3	4,6
Przygotowanie psychiczne i fizyczne do wyjazdu	3,3	2,9	3,3	3,2	2,8
Odporność na trudy wędrówki górskiej	3,8	3,9	3,8	3,9	3,7
Znajomość zasad zachowania się na szlaku i w obiekcie turystycznym	4,4	4,4	4,3	4,4	4,6
Znajomość zasad bezpieczeństwa w turystyce pieszej górskiej	4,5	4,3	4,3	4,3	4,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Najwyższe kwalifikacje charakteryzowały turystów poddanych badaniom w rejonie schroniska w Roztoce, z czego można wnioskować, iż miejsce to odwiedzane jest przez turystów bardziej świadomych turystycznie, mających znaczne doświadczenie w turystyce pieszej górskiej. Usytuowanie schroniska na uboczu względem szlaków turystycznych powoduje, że nie docierają tu osoby „przypadkowe”, często nie wiedząc o jego istnieniu.

Dużo wyższa ocena kwalifikacji pojawiła się wśród turystów uprawiających wspinaczkę wysokogórską. Podobnie jak w przypadku pozostałych ankietowanych, znajomość zasad zachowania się na szlaku i w obiekcie turystycznym, a także znajomość zasad bezpieczeństwa zostały ocenione najwyżej (średnie oceny w każdym przypadku – 4,6). Wysoko oceniono również znajomość doboru i obsługi sprzętu turystycznego (średnia ocena 4,5) oraz korzystanie z map i przewodników (4,5), samodzielne opracowanie tras wycieczek i orientację w terenie (4,5). Dużo wyższa w porównaniu do pozostałych respondentów ocena przypada na przygotowanie psychofizyczne do wyjazdu (3,5), co wiąże się z pewnością ze zwiększonymi wymaganiami, specjalizacją i trudnością samej aktywności. Wyższa jest także odporność osób wspinających się na trudy wędrówki górskiej (4,5).

Istotnym celem badań było zweryfikowanie znajomości wśród turystów pieszych górskich pojęcia turystyki kwalifikowanej. Jak się okazało, niewiele osób potrafiło udzielić takich wyjaśnień. Co ciekawe, najsłabsza znajomość definicji pojawiła się w przypadku rejonu Doliny Pięciu Stawów Polskich (85% respondentów nie potrafiło podać żadnego wyjaśnienia), uznawanego za bazę wypadową wyspecjalizowanych turystów (często określanych mianem „prawdziwych turystów” lub właśnie turystów kwalifikowanych). Respondenci z reguły twierdzili, że nigdy się z takim pojęciem nie spotkali. Najwięcej świadomych w tym zakresie turystów pojawiło się w schronisku w Roztoce (51,7%), co potwierdza powyżej prezentowane już spostrzeżenia (odwiedziny schroniska przez osoby bardziej wyspecjalizowane w turystyce pieszej górskiej). Najczęściej turystykę kwalifikowaną określano mianem profesjonalnej, bezpiecznej, przygotowanej, wyspecjalizowanej, zaawansowanej, wymagającej, wyczynowej czy ekstremalnej. Turystykę kwalifikowaną utożsamiano ponadto z przynależnością do PTTK, uzyskiwaniem uprawnień przewodnickich i zbieraniem pieczętek w schroniskach. Były także osoby twierdzące, że jest to jedynie turystyka organizowana przez PTTK (rajdy, obozy itp.).

Ze względu na fakt, iż termin turystyka kwalifikowana został wprowadzony w latach 50. XX w. przez środowisko PTTK, warto także przyjrzeć się turystom, którzy deklarowali aktualne członkostwo w Towarzystwie. Osoby te stanowiły zaledwie 5,9% ankietowanych. W poszczególnych rejonach badawczych odsetek respondentów z aktualną składką członkowską oscylował w granicach 5%. Tak niewielki odsetek członków PTTK ma związek ze współczesną tendencją do indywidualizacji podróży turystycznych (PRÓSZYŃSKA-BORDAS 2013, s. 65). Wyjazdy w góry organizowane są zazwyczaj samodzielnie – turyści coraz częściej nie korzystają już z usług organizatorów, w tym PTTK.

W strukturze motywacyjnej omawianej grupy respondentów w „czołówce” znalazły się kolejno: dyspozycja katartyczno-motywacyjna (w tym eskapizm), dyspozycja zdrowotno-motywacyjna oraz dyspozycja kognitywno-motywacyjna. Co ciekawe, bardzo nisko oceniono potrzebę zdobycia górskich odznak turystycznych (średnia ocena – 1,4). Dość wysoko respondenci ocenili jednak w tym przypadku swoje kwalifikacje, z czego najwyżej (podobnie jak w pozostałych omówionych przypadkach) znajomość zachowania się na szlakach i w obiektach turystycznych (4,8) oraz znajomość zasad bezpieczeństwa w turystyce pieszej górskiej (4,8). Wyżej od pozostałych oceniono także przygotowanie psychofizyczne do wyjazdu (3,6).

6. PODSUMOWANIE

Z przedstawionej analizy ruchu turystycznego w wybranych rejonach Tatrzańskiego Parku Narodowego w okresie najwyższej frekwencji wynikają różnice w zakresie motywacji i kwalifikacji turystów uprawiających turystykę pieszą górską. Najwyższa struktura motywacyjna cechuje turystów odwiedzających rejon schroniska „Murowaniec” oraz w Dolinie Pięciu Stawów Polskich stanowiących bazę wypadową na szlaki wysokogórskie. Rejony te charakteryzują także najwyższe kwalifikacje turystów. Pod tym względem wysoko umiejscawia się również rejon schroniska w Roztoce, odwiedzany przez turystów bardziej świadomych i doświadczonych w górskich wędrówkach. Schroniska na Polanie Chochołowskiej oraz na Hali Kondratowej stanowią bazę wypadową w łagodniejsze obszary górskie Tatr Zachodnich, przez co są częściej odwiedzane przez turystów mniej „wyspecjalizowanych”, uprawiających prostszą w formie i bardziej dostępną turystykę aktywną. Wskazują na to także formy spędzania czasu wolnego, jakich podejmują się respondenci podczas pobytu w Tatrach.

W ogólnej strukturze motywacyjnej największe znaczenie ma dyspozycja katartyczno-motywacyjna,

w tym eskapizm. Ponadto istotne dla turystów okazały się dyspozycje: zdrowotno-, kognitywno- i aktywnościowo-motywacyjne. Mniejsze znaczenie mają: ryzyko i wyzwanie, zdobywanie górskich odznak turystycznych, rywalizacja i współzawodnictwo. Motywacje te nie miały dużego znaczenia nawet w przypadku turystów uprawiających wspinaczkę wysokogórską, których z założenia można określić turystami kwalifikowanymi.

Z badań wynika więc, że turystyka piesza górską w sezonie letnim w Tatrzańskim Parku Narodowym przyjmuje głównie formę „łagodniejszą”. W postaci kwalifikowanej jest uprawiana przez osoby związane z PTTK lub uprawiające wspinaczkę wysokogórską. Badania wykazały jednak, że nawet w tak wyspecjalizowanym gronie wiele cech uznawanych za konieczne w turystyce kwalifikowanej, takich jak: przygotowanie psychofizyczne, samodzielne poszukiwanie informacji o odwiedzanym regionie, a także dążenie do wyznaczonego celu czy potrzeba zdobycia górskich odznak turystycznych ma niewielkie znaczenie.

PRZYPISY

¹ Do kolejnych obszarów uznanych przez autorów za najpopularniejsze w polskich Tatrach należą: szlak z Kuźnic na Giewont i na Halę Gąsienicową oraz szlak przez Dolinę Chochołowską do schroniska na Polanie Chochołowskiej (CIAPAŁA, ZIELONKA, KMIECIK-WRÓBEL 2010, s. 72).

² Dobór terminu badań był celowy – wywiady prowadzono w każdym rejonie przez kolejne cztery dni (zarówno dni powszednie, jak i weekendy), w okresie wakacyjnym, gdy frekwencja odwiedzających jest największa w skali całego roku.

³ Psychologiczna potrzeba ucieczki od codzienności.

BIBLIOGRAFIA

- CIAPAŁA SZ., ZIELONKA T., KMIECIK-WRÓBEL J., 2010, *Metody zapobiegania nielegalnej dyspersji turystów i związanej z nią erozji gleby w Tatrzańskim Parku Narodowym*, „Folia Turistica”, 22, s. 67–89.
- CZYŻ M., 2010, *Dlaczego chodzimy po górach? Czyli o motywach uprawiania sportów wysokogórskich w świetle publikacji Jana Alfreda Szczepańskiego*, „Folia Turistica”, 23, s. 241–254.
- FENCZYN J., 2000, *Motywy uprawiania turystyki górskiej przez studentów wyższych uczelni Krakowa*, [w:] *Edukacyjne dyskursy* <http://www.edukacyjne.dyskursy.univ.szczecin.pl/motywy.htm>.
- FRYDRYCHAK B., 2007, *Okiem turysty – pojęcie krajobrazu turystycznego*, [w:] *Turystyka i podróżowanie w aksjologicznej perspektywie*, M. Kazimierzak (red.) AWF w Poznaniu, Poznań.
- Jak liczyliśmy punkty? IV Ranking Schronisk Górskich *Magazynu n.p.m.*, 2015, „Magazyn Turystyki Górskiej, n.p.m.”, 8 (173), s. 99–108.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1997, *Geoekologia turystyki i wypoczynku*, PWN, Warszawa, ss. 239.
- KUREK W. (red.), 2007, *Turystyka*, PWN, Warszawa, s. 544.

- ŁOBOŻEWICZ T., 1983, *Turystyka kwalifikowana*, Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa, ss. 133.
- PARTYKA J., 2010, *Ruch turystyczny w polskich parkach narodowych*, „Folia Turistica”, 22, s. 9–23.
- MERSKI J., 2002, *Turystyka kwalifikowana*, Wyd. WSE, Warszawa, ss. 280.
- POCIASK KARTECZKA J., BAŚCIK M., CZUBERNAT S., 2007, *Ruch turystyczny w Tatrzańskim Parku Narodowym w latach 1993–2005*, [w:] *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, W. Kurek, M. Mika (red.), Wyd. IGiP Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 271–279.
- POMFRET G., 2006, *Mountaineering adventure tourists: a conceptual framework for research*, „Tourism Management”, 27, s. 113–123.
- PRÓSZYŃSKA-BORDAS H., 2013, *Zróżnicowanie cech osób wędrujących w sezonie bezśnieżnym po górach średnich i niskich w Polsce na przykładzie turystów odwiedzających wybrane parki narodowe*, „Studia i Monografie AWF we Wrocławiu”, 118, s. 64–82.
- WEBER K., 2001, *Outdoor adventure tourism. A review of research approaches*, „Annals of Tourism Research”, 28, 2, s. 360–377.
- WINIARSKI R., 1988, *Kwestionariusz motywacji turystycznej (KMT): konstrukcja i charakterystyka psychometryczna*, „Problemy Turystyki”, 2 (40), s. 51–62.

Artykuł wpłynął:
3 lutego 2016 r.
Zaakceptowano do druku:
14 lipca 2016 r.